

III. ІСТОРІЯ МІСТОБУДУВАННЯ

“...почему мало докторов, не считая липовых”

УЧИТЕЛЬ

Якось на початку 1990-х, розмовляючи з проф. М.М. Дьомініним про теорію містобудівної науки, Микола Мефодійович на завершення розмови порадив звернутись із моїми думками до голови докторської ради проф. І.О. Фоміна. Проте дружелюбно попередив: “Он очень непростой человек, и с ним надо договариваться на берегу”. За якийсь час така нагода випала, і я міг “договариваться” з І.О. Фомініним на березі Сіверського Дінця під Святогірським тоді монастирем, а вже тепер Святогірською лаврою. На мороку всім, а мені на щастя, автобус наш, а було це під час огляду дипломних робіт випускників архітектурних шкіл, що проходив у той рік у Донецьку, розвертаючись на грузькому протилежному від монастиря березі ріки, застряг на кілька годин у прибережному піску. І ми вдвох з Ігорем Олександровичем, сидячи на широчезному пеньку тополі і дивлячись на величну панораму Святогірря, що нависало над нашими головами, розмовляли про святість, духовність, черпали їх безпосередньо з надвечір’я монастирського туману, що стелився рікою. День хилився до вечора, починало сутеніти, автобус усе ще виїжджав із піску, і підійти до І.О. Фоміна не наважувався ніхто – його задумлива постать вписувалась у простір низького берега, профіль виразно виступав на відсвітах плеса ріки. Поруч на горі, де колись був язичницький ідол, І. Кавалерідзе поставив просто гігантську фігуру комуніста Артема – яскравий образ конструктивістської пластики. От і вийшла довга розмова, яка час від часу переростала у дискусію про святість місця, про зміну ідеологій і незмінність духовності – на місце язичницького бога ставлять комуністичного “кумира” (“святе місце пустим не буває”), який мав ще до того і затьмарити золоті куполи монастирських церков, а тепер ми знову повертаємося до святості. Підійшов св. пам’яті проф. О. Раллєв зі словами, які не потрапляли в контекст бесіди під святими горами, і І. Фомін тут же зупинив його: “Сашо, послухай, тут говоримо не ми – тут говорить святиня, її ми слухаємо, помовчи”. Твердо, делікатно і владно.

Тема духовності дуже цікавила Ігоря Олександровича, оскільки у своїй періодизації парадигм містобудівної культури ХХ століття нашому часу він відводив власне культурологічну парадигму. Будучи творцем і продовжувачем школи функціоналізму в містобудуванні, проф. І.О. Фомін тонко відчував чуттєві сторони життя, відбирав простір, в тому числі

і масштабний містобудівний, як осяжність, що дається людині у широкому діапазоні сприйняття – від професійно практичного до психологічно різнорідного, завжди відстоюючи людську складову у макровимірах містобудівних систем.

Зупинилися біля лісу, і Ігор Олександрович тут же пригледів фантастичний живописний сюжет, мимо якого всі пройшли байдуже. “Подивіться, який прекрасний сюжет, яка красива була би картина – піщана дорога, кілька молодих сосен, яскраве сонце і кудлаті хмари, все соковите, різке, динамічне”. Він так переконливо показав нам образ природи, що ця картина і дотепер вже багато років стоїть перед моїми очима, як намальована!

...Якось у 1998 р. на Міжнародному круглому столі “Сакрум і країна” засиділися за чудесним червоним кримським вином допізна. Шаленіли цикади – навіть не було чути розмови, вино смакувало, Ігор Олександрович, дивлячись на моє захоплення вином та намагання долучити його до кількісних вимірів прекрасного, запитав: “Какою целью вы преследуете?” Пізніше ця фраза у нашому професійному лексиконі стала крилатою.

Подорожуючи печерними монастирями гірського Криму, зупинилися перед височенними і крутими скелями. Я кажу: “Там нагорі є давні печери, і колись у них жили монахи, треба подивитися, що там збереглося, бо скелі складнодоступні і, можливо, не понижені монаші келії”. А надворі полудень, спека, липень, температура в тіні 42 градуси – жарке було літо 1998 року. Ігор Олександрович категорично: “Я туда не полезу”. Потім треба йому було дати детальний звіт – що бачили, що знайшли, що ми про це думаємо, яка гіпотеза. Прийшлося не лише розповісти про побачене, а й дати всьому розгорнуту оцінку. Навіть екскурсія у Фоміна перетворювалася на наукову дискусію, диспут, маленьку конференцію – і все це страшенно серйозно, проте упереміж із гумором, пригодами, спогадами і аналогіями побаченому і оціненому.

Якось запитав Ігор Олександрович мою думку про роботу одного претендента на докторський ступінь. Відповідаю: “Це буде перевірка Вашої ради!” Мені здалося – він образився, що посмів йому таке сказати – був дуже вразливим, особливо на неочікувані відповіді. Міг відразу знищити опонента, але відчувалося, що в душі любив, коли з ним дискутували – життя тоді веселіше. Умів перевести нерозв’язані питання у побажання подальшої роботи, цінував оптимізм опонента. Але був нещадним не лише до непродуманих, випадкових суджень, а й до незрозумілих йому речей – тут же препарував своїми відомими засобами, різав поняття, сушив фрази, аналізував завзято – і поставали речі у іншому світлі, проте ніколи розмова не була безрезультатною.

Ще у 1980-х проф. З. Яргіна, завідувач кафедри основ теорії містобудування Московського архітектурного інституту, науковий керівник моєї дисертації, порекомендувала мені порозмовляти з проф. І. Фоміним з Києва, попередивши: “Он очень умный, но вредный”. У Москві добре знали принциповість і безкомпромісність Ігора Олександровича, особливо щодо аспірантської братії, до настирності якої він мав свої захисні засоби.

Шалено любив організацію і порядок у всьому. Навіть співрозмовник мав займати певне визначене місце в ієрархії та просторі, щоб розмова відбулася. Розсаджував гостей згідно зі своїми уявленнями про потрібність кожного у розмові. Естетика простору була чи не найважливішою: “Мария Марковна, сядьте симметрично – вот так красиво!” – довершував просторову організацію картини бесіди.

Проф. А. Рудницький, декан архітектурного факультету і завідувач кафедри “Містобудування” Львівської політехніки у 1971–1998 рр., виголошував тост на честь гостей з Києва і так захопився, що всі вже чекали на завершення промови, проте ніхто не смів підганяти професора. А Ігор Олександрович, вислухавши довгий монолог, своїм енергійним голосом: “Андрей, возьми стакан!” повернув Андрія Марковича із доповіді у товариство реальної застільної бесіди зі своїми позаранговими законами. Пастель церкви Св. Юра руки І. Фоміна, що висіла у кабінеті проф. А. Рудницького, майстерно поєднувалась із графікою церкви Св. Юра у Дрогобичі іншого метра архітектури проф. Зіна з Кракова.

Не раз казав мені: “Юра, наши кафедры – самые важные! Всего две кафедры градостроительства на всю Украину. Тут жива наука! На Западе такой науки и нашего опыта градостроительства – нет. Там другая практика и там другая наука”. Треба пам’ятати про це, коли ми забуваємо про свою автохтонну цивілізаційну дорогу.

Якось ненароком сказав: “Людина, яка вірить, що Бога нема, – віруюча людина, бо вірить! І це головне!” Завжди дошукувався до суті речей.

Ю. Криворучко,
кандидат архітектури,
професор кафедри містобудування
Інституту архітектури
н/у “Львівська політехніка”